

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 327

Сезонов Віктор Станіславович

кандидат юридичних наук, старший судовий експерт

*Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС*

Сезонов Виктор Станиславович

Кандидат юридических наук, старший судебный эксперт

*Харьковский научно-исследовательский
экспертно-криминалистический центр МВД*

Sezonov Viktor

Ph.D., Senior Forensic Expert

Kharkiv Research Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs

ORCID: 0000-0002-2580-2953

Охріменко Світлана Станіславівна

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення та судової експертології*

Національна академія внутрішніх справ

Охрименко Светлана Станиславовна

*кандидат юридических наук,
научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории по проблемам
криминалистического обеспечения и судебной экспертологии*

Национальная академия внутренних дел

Okhrimenko Svitlana

*PhD in Law, Research Officer of Scientific Research Laboratory on the
Problems of Providing Criminal and Forensic Expert Study*

National Academy of Internal Affairs,

ORCID: 0000-0002-9013-9780

Антонюк Олена Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики
Факультет підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Антонюк Елена Владимировна

*кандидат юридических наук, доцент кафедры криминалистики
Факультет подготовки специалистов для органов досудебного расследования
Днепропетровский государственный университет внутренних дел*

Antoniuk Olena

*PhD, Associate Professor of Criminology
Faculty of Training for Pre-trial Investigation
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0001-6497-3061*

**СИСТЕМА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД
СИСТЕМА КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЯ:
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ
SYSTEM OF FORENSIC INVESTIGATION OF DOCUMENTS:
FOREIGN EXPERIENCE**

***Анотація.** Дана стаття присвячена дослідженню криміналістичного документознавства як галузі криміналістичної техніки. Беззаперечно, що протиправні дії, вчинені з використанням документів або в яких саме документи є речовим доказом, наразі становлять значний відсоток у системі кримінальних злочинів України. В статті використані статистичні дані стану злочинності за 2020 рік, узагальнені Генеральною прокуратурою України. Аналіз аналогічних даних за попередні періоди дає підстави стверджувати, що впродовж останніх п'яти років злочини та проступки з використанням документів стрімко*

збільшуються. В роботі нами обґрунтовано, що таке зростання є результатом природнього науково-технічного прогресу, появою нових видів інформації, а отже й нових видів її носіїв. Саме тому під час розслідування злочинів, досліджуються не лише документ як матеріальний носій значущої інформації, а й сама інформація, викладена у вигляді літер, цифр, символів або інших знаків. В даній статті визначається зміст предмету криміналістичного документознавства як діяльність уповноважених органів та осіб щодо комплексного дослідження документів та інформації, яка має значення для розслідування злочину або для його запобігання. Зазначається, що в системі вітчизняного криміналістичного документознавства виділяють три частини – криміналістичне авторознавство, почеркознавство та техніко-криміналістичне дослідження документів. В той же час з'ясовано, що система дослідження документів, які мають криміналістичне значення, у зарубіжних країнах не містить якихось підтверджень щодо поділу даного виду експертизи на певні підвиди. Як правило, в зарубіжних країнах, дослідження документів охоплюється поняттям судової експертизи, однак яка провадиться спеціалізованими органами, які були створені саме для дослідження документів та мають відповідні повноваження по всій країні. Іноді дослідження документів та інформації, яка в них міститься є єдиним повноваженням створених органів або їх структурних підрозділів. Також у статті окреслено форми міжнародної співпраці у галузі криміналістичного дослідження документів та визначено перспективні напрямки розвитку даного правового інституту криміналістики як для науки, так і для практичної діяльності правоохоронних органів.

Ключові слова: документ, криміналістична техніка, дослідження документа, судово-технічна експертиза документів.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию криминалистического документоведения как отрасли криминалистической техники. Неоспоримым есть тот факт, что противоправные действия, совершенные с использованием документов или те, в которых именно документы являются вещественными доказательствами, составляют значительный процент в системы уголовных преступлений, совершаемых в Украине. В статье использованы статистические данные преступности за 2020 год, обобщенные Генеральной прокуратурой Украины. Анализ аналогичных данных за предыдущие периоды дает основания утверждать, что в течении последних пяти лет преступления и проступки с использованием документов резко возрастают. В работе нами обосновано, что такое возрастание есть результат естественного научно-технического прогресса, появлением новых видов информации, а соответственно и ее носителей. Именно поэтому во время расследования преступлений, исследуются не только документ как материальный носитель значимой информации, а и сама информация, изложенная буквами, цифрами, символами или другими знаками. В данной статье определяется сущность предмета криминалистического документоведения как деятельность уполномоченных органов и лиц по проведению комплексного исследования документов и информации, которая имеет значение для расследования преступления или для его предупреждения. Указывается, что в системе отечественного криминалистического документоведения выделяют три части – криминалистическое автороведение, почерковедение и технико-криминалистическое исследование документов. В то же время установлено, что система исследования документов, которые имеют криминалистическое значение, в зарубежных странах не содержит каких-либо подтверждений наличия разделения данного вида экспертизы на отдельные подвиды. Как правило, в зарубежных странах, исследование

документов охватывается понятием судебной экспертизы, но которая проводится специализированными органами, созданными именно с этой целью и которые имеют соответствующие полномочия в пределах всей страны. Иногда исследование документов и информации, которая в них додержится, это единственная функциональная компетенция созданных органов или их структурных подразделений. Также в статье обозначены формы международного сотрудничества в сфере криминалистического документоведения и определены перспективные направления развития данного правового института криминалистики, как для науки, так и для практической деятельности правоохранительных органов.

Ключевые слова: документ, криминалистическая техника, исследование документа, судебно-техническая экспертиза документов.

Summary. *This article is devoted to the study of system of forensic investigation of documents as a branch of forensic technology. It is indisputable that illegal actions committed with the use of documents or those in which documents are material evidence constitute a significant percentage of the system of criminal offenses committed in Ukraine. The article uses crime statistics for 2020, summarized by the General Prosecutor's Office of Ukraine. An analysis of similar data for previous periods suggests that over the past five years, crimes with the use of documents have increased. In the paper, we substantiated that such an increase is the result of natural scientific and technological progress, the emergence of new types of information and its carriers. That is why, during the investigation of crimes, not only the document is examined as a material carrier of significant information, but also the information itself, expressed in letters, numbers, symbols or other signs. This article defines the essence of the subject of forensic investigation of documents as the activity of authorized bodies and persons to conduct a comprehensive investigation of documents and information that is important for the investigation of a crime or for its prevention. It is pointed out that in the system*

of domestic forensic investigation of documents are three parts - forensic authorship, handwriting investigation and technical and forensic investigation of documents. At the same time, it was established that the system for examining documents that have criminalistic significance in foreign countries does not contain any evidence of the existence of a division of this type of examination into separate subspecies. As a rule, in foreign countries, the investigation of documents is covered by the concept of forensic examination, but which is carried out by specialized bodies created precisely for this purpose and which have the appropriate powers throughout the country. Sometimes the investigation of documents and information that they contain is the only functional competence of the created bodies or their structural divisions. The article also identifies the forms of international cooperation in the field of forensic documentation and identifies promising directions for the development of this legal institution of forensic science both for science and for the practical activities of law enforcement agencies.

Key words: *document, criminalistics technique, document research, forensic and technical examination of documents.*

Постановка проблеми. В сучасному світі спостерігається тенденція зростання кількості злочинів з використанням документів. Досить значними темпами зростають злочини у сфері легалізації грошових та інших цінностей, здобутих злочинним шляхом, незаконних кредитно-фінансових операцій, фіктивного підприємництва, у сфері оподаткування тощо. Значна кількість злочинів вчиняється з використанням підроблених документів, їх виготовленням та реалізацією. Процес виготовлення, зміни, знищення та використання документів зі злочинною метою нерозривно пов'язаний із розвитком суспільних відносин та стрімким зростанням ролі науково-технічного прогресу. Поява нових видів інформації зумовила необхідність пошуків нових видів носіїв такої інформації та її передачі.

Зокрема, електронні документи широко використовують у всіх сферах суспільних відносин – заяви про надання різного роду адміністративних послуг, документи про освіту, оферти та акцепти, попередні договори тощо.

За даними офіційного сайту Генеральної прокуратури України, за період з січня по листопад 2020 року було вчинено значну кількість злочинів з використанням документів. Зокрема, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 Кримінального кодексу України – далі КК України) – 1956 кримінальних правопорушень; підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) – серед них 7222 проступків та 6046 злочинів; службове підроблення (ст. 366 КК України) – 6255 кримінальних правопорушень [1].

Наведені вище офіційні статистичні дані свідчать про значну кількість злочинів, пов'язаних з використанням різного роду документів. Вивчення та дослідження власне самого документа, а також інформації, яка у ньому міститься з метою подальшого розслідування злочину та з'ясування істинних обставин кримінальної справи, і є головною суттю криміналістичного документознавства. За результатами проведеного дослідження формується система методичних рекомендацій, правил, технік, впроваджуються різного року інформаційно-облікові та пошукові бази даних, які широко використовуються на практиці працівниками правоохоронними органами. Часто саме робота з документами стає важливим та ключовим елементом при розслідуванні злочинів. Напрочуд влучно з цього приводу висловився М. Ю. Будзієвський зазначивши, що «судово-технічна експертиза документів пройшла шлях свого становлення

з порівняння документа до самих розповсюджених сучасних способів і методів його дослідження...» [2, с. 241].

Завдяки дослідженню документів встановлюються дані щодо особливостей виготовлення документа, часу та способу, визначається оригінальність тексту чи документу або наявність в ньому змін, підрбок, підчисток, встановлюється автор документу або особа, яка його виготовила тощо. Все це надає підстави стверджувати про актуальність даної обраної нами теми та доцільність проведення дослідження у даному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперервний розвиток науки та техніки, зокрема значний прогрес у використанні поліграфічної та оргтехніки, є тим фактором, завдяки якому криміналістика та її окремі галузі збагачуються новими методами та способами дослідження документів та інших речових доказів. Окрім практичного значення, вони становлять значний інтерес і для науки, тож окремі аспекти досліджуваного нами питання ставали предметом наукових пошуків таких вчених як Біленчук П. Д. [3], Бірюков В. В. [4], Будзієвський М. Ю. [2], Волошин О. Г. [5], Воробей О. В. [5], Гель А.П. [3], Гонгало С. Й. [4], Гулкевич З. Т. [6], Журавель В.А. [11], Коваленко В. В. [4], Ковальов К. М. [4], Когутич І. І. [7], Коновалова В. О. [11], Ларкін М.О. [8], Мельников І. М. [5], Сабадаш В. П. [8], Салтевський М. В. [3], Сезонов В. С. [9], Семаков Г.С. [3], Сокол В.Ю. [10], Шепітько В. Ю. [11] та інших.

Цілі статті (постановка завдання). Мета даної статті полягає у визначенні поняття криміналістичного документознавства та його системи; вивченні зарубіжного досвіду проведення документознавчих експертиз, а також використання різноманітних методик та стандартів дослідження документа, як матеріального об'єкта та його змісту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи дослідження питання щодо системи криміналістичного документознавства, перш за все, слід визначити власне зміст даної правової категорії.

Документознавство є окремою наукою, завданнями якої є вивчення властивостей та ознак документів, а також їх функціонального призначення. Іншими словами, здобутки даної науки є первинною базою для теоретичних положень криміналістичної техніки, яка спираючись на них формує спеціальні методики, прийоми та техніки вивчення та дослідження різного роду документів та текстів.

Як влучно зазначає В .С. Сезонов, терміну «документ» притаманна багатозначність, адже кожна особа вкладає у дане поняття власний зміст, перш за все, спираючись на знання, життєвий досвід та сферу діяльності. Однак, для цілей дослідження за обраною нами проблематикою, ми підтримуємо позицію зазначеного вище науковця щодо доцільності використання енциклопедичного визначення поняття «документ», відповідно до якого ним є зафіксована на матеріальному носії інформація у вигляді тексту, звукозапису або зображення з реквізитами, що дозволяють її ідентифікувати [9, с. 134]. Документ як різновид доказів характеризується тим, що інформація, яка в ньому міститься, викладена у вигляді літер, цифр, символів. А отже криміналістичне документознавство має комплексний характер, адже дослідженню підлягає не лише документ як матеріальний об'єкт, а й інформація у вигляді певних знаків, яку він уміщує.

На думку, окремих науковців, криміналістичне документознавство є галуззю криміналістичної техніки, яка уособлює собою систему знань про загальні положення криміналістичного документознавства, криміналістичне дослідження документів, рукописів та рукописних текстів [4]. Інші визначають криміналістичне документознавство як традиційну галузь криміналістичної техніки, яка вивчає письмову мову та її закономірності, почерк, сліди створення або виготовлення документів, внесення до них змін або, навіть, знищення, а також розробляє засоби та методи дослідження документів – речових доказів [12].

Досить повним, на наш погляд, є визначення, відповідно до якого криміналістичне документознавство це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає основи письма і почерку, технології, за допомогою яких виготовляються документи, печатки і штампів, способи підробки зазначених предметів, а також розробляються науково-обґрунтовані засади виявлення, експертного дослідження й використання під час розслідування злочинів, добутої з документів інформації [9].

Криміналістичне документознавство є галуззю (або використовують синонімічні категорії «розділ» або «елемент») криміналістичної техніки поряд із криміналістичною фотографією (судова кінематографія) і відеозаписом, трасологією, зброезнавством або судовою балістикою, габітоскопією (ідентифікація особи за зовнішністю), фоноскопією (дослідження звукових слідів), одорологією (дослідження слідів запахів), криміналістичним дослідженням речовин, матеріалів та виробів, криміналістичною реєстрацією. Одразу наголосимо, що криміналістика не є статичною наукою, вона в цілому або її окремі правові інститути розвиваються та змінюються разом із суспільними відносинами. Під впливом останніх в системі криміналістичної техніки з'являються нові галузі, зокрема, поліграфологія, ентомологія тощо та видозмінюються вже існуючі.

Беззаперечно, що криміналістичне документознавство є самостійним елементом у системі криміналістичної техніки, а отже має самостійний предмет правового регулювання, який властивий лише даному елементу. Наразі існує декілька точок зору щодо даного питання. Так, предметом криміналістичного документознавства можна визнати діяльність вчених-криміналістів або працівників правоохоронних органів, сутність якої полягає у дослідженні документів задля виявлення інформації, яка має криміналістичне значення. На думку інших науковців, предметом криміналістичного документознавства слід вважати закономірності, які

знаходять свій прояв під час складання, створення, виготовлення різного роду документів; формування особливостей почерку та письма, вплив на них зовнішніх факторів; закономірності, пов'язані з дією речовин безпосередньо на документ та його зміст, а також ті, що пов'язані з виявленням таких дій [13, с. 12]. І. І. Когутич наводить досить лаконічне визначення поняття предмету криміналістичного документознавства, хоча й занадто загальне, як на нашу думку. Так, авторка пропонує розуміти під зазначеною вище правовою категорією вивчення закономірностей щодо виготовлення та функціонування різноманітних документів, які потрапили до сфери кримінального судочинства [7, с. 216].

В системі криміналістичного документознавства виділяють окремі елементи або функціональні частини. Сучасна наука називає три закономірно розміщені структурні частини: криміналістичне авторознавство, криміналістичне почеркознавство та техніко-криміналістичне дослідження документів [13, с. 13].

Розглянемо стисло кожен із зазначених елементів. Криміналістичне авторознавство дещо відрізняється від інших функціональних частин документознавства, адже має своїм підґрунтям має здобутки лінгвістики, граматики, фразеології та інших галузей знань про писемність, а також враховує систему знань про мовну поведінку особи, що дає можливість встановити автора документа або тексту з метою розкриття злочину або його попередження.

Криміналістичне почеркознавство як структурна частина криміналістичного документознавства, вивчає закономірності формування та розвитку почерку, розробляє техніко-криміналістичні засоби, прийоми та методи роботи з документами з метою встановлення обставин створення документу, його автора або виконавця задля розслідування або запобігання злочинів та встановленні дійсних обставин справи.

Техніко-криміналістичне дослідження документів є тим функціональним елементом в системі криміналістичного документознавства, завдяки якому вивчаються закономірності виникнення інформації, пов'язаної зі способом виготовлення документів, внесенням в них змін та виправлень, а також вказують на засоби та матеріали, що використовуються з цією метою. Тут варто зазначити, що досить часто терміни «криміналістичне дослідження документів» та «техніко-криміналістичне дослідження документів» використовують як синонімічні поняття [14, с. 361], однак вбачається, що дані категорії співвідносяться як загальне та окреме, адже предметом дослідження останнього є саме технічна сторона виготовлення або зміни документа.

Серед досліджень у сфері криміналістичного документознавства саме зазначене дослідження налічує чималу кількість видів експертиз. Так, найчастіше використовуються такі експертні дослідження: бланків документів, в тому числі пошкоджених та розірваних; технічної сторони тексту документа; підписів, що ймовірно виготовлені технічним способом; машинописних текстів; відбитків печаток та штампів; фотографій та інших матеріальних елементів на документах; визначення втраченого змісту документів, в тому числі спалених.

Зарубіжний досвід у сфері криміналістичного документознавства показує, що її елементи є ідентичними тим, що існують у вітчизняній криміналістичній науці, а дослідження документів здійснюється відповідно до затверджених стандартів. Так, у Сполучених Штатах Америки ще наприкінці минулого сторіччя була створена Наукова робоча група експертів-документознавців, метою діяльності якої і є розроблення стандартів та термінології у галузі дослідження документів. Так, за період своєї роботи дана група розробила та впровадила понад двадцять стандартів, які слугують для уніфікації загальноприйнятих методів експертизи документів та забезпечення дотримання критеріїв їх оцінки з

боку допустимості та надійності [15, р. 367]. На момент створення даної групи у США функціонували всього чотири стандарти у галузі дослідження документів: стандарт з термінології, з ідентифікації матеріалів документа та методів їх порівняльного криміналістичного дослідження, стандарт технічного характеру, який визначав обсяги та зміст роботи судових експертів-документознавців.

Європейська спільнота криміналістів у 1998 році, у складі Європейської мережі інститутів криміналістики, теж створила Європейську робочу групу експертів-документознавців, яка перейняла кращі практики американських колег та розробила відповідні стандарти з урахуванням досвіду європейських країн [15, р. 369]. Метою даної групи є налагодження зав'язків з колегами, організація семінарів, популяризація науки криміналістики та криміналістичного документознавства у світі, обмін знаннями та досвідом, розвиток та впровадження методів та способів криміналістичного дослідження документів.

Доцільно наголосити, що криміналісти Німеччини в рамках міжнародного співробітництва з правоохоронними органами інших країн надають допомогу, перш за все, у напрямку навчання та консультування працівників. Зокрема, ключовими напрямками співпраці є консультування при створенні тренувальних центрів для імітування роботи на місці злочину, надання доступу до різного роду баз, картотек, створення центрів з документознавства [10]. Вбачається, що така співпраця та обмін досвідом будуть сприяти подальшому розвитку сучасної криміналістики та її окремих галузей, а також підтримувати високі стандарти криміналістичної техніки.

У 2014 році у Фінляндії було запроваджено та наразі широко використовується метод розпізнавання підроблених грошових банкнот, який ґрунтується на аналізі відмінностей у малюнку переплетіння волокон паперу. Основним інструментом аналізу є алгоритм курвлет-перетворення,

який дозволяє виміряти розподіл волокон та визначити кількісні показники анізотропії. На підставі концентричного скупчення крапок у дво- або тримірному параметричному просторі й можна відрізнити підроблені грошові купюри від оригінальних банкнот [16, с. 139].

Доцільно наголосити, що у багатьох зарубіжних країнах криміналістичне дослідження документів не виділяється у самостійний вид експертизи, а об'єднується таким правовим інститутом як судова експертиза. В кожній окремо взятій країні, спеціальні служби наділені повноваженнями щодо дослідження документів та тексту. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки відповідну експертизу проводить спеціальний підрозділ Федерального бюро розслідувань, який надає допомогу всім органам та службам країни, які її потребують, незалежно від підпорядкування та місця знаходження останніх. Основними злочинами, при розслідуванні яких вдаються до судової експертизи документів, є фальсифікація грошових знаків та валютних цінностей, підробка цінних паперів різного роду, злочини у сфері використання кредитних карток тощо.

У Великій Британії функціонує експертно-криміналістична служба, яка надає допомогу всім регіональним підрозділам поліції у розслідуванні злочинів шляхом проведення різного року експертиз, в тому числі дослідження документів. В той час, як технічні підрозділи поліції можуть проводити лише прості дослідження документів.

В деяких країнах разом із групами дослідження документів, створюються підрозділи спеціального спрямування, відповідно до потреб конкретної країни. Так, досить цікавим фактом є створення у складі судово-експертних лабораторій Іспанії групи почеркознавчої експертизи арабського письма.

В Об'єднаних Арабських Еміратах криміналістичне дослідження документів провадиться судово-експертними підрозділами поліцейських

служб. Так, у складі Головного управління судової експертизи (м. Дубаї) та кримінології функціонує відділ технічного дослідження документів. Аналогічні за функціоналом лабораторії працюють і на місцях. Окрім державної експертної кримінологічної служби, в країні існує і приватна сертифікована установа, яка спеціалізується на експертизі документів, досліджуючи їх на предмет оригінальності, провадить почеркознавчі експертизи, досліджує чорнила, товарні знаки та захисні маркувальні засоби [17, с. 112].

Керуючись викладеним вище, вбачаємо за доцільне наголосити, що міжнародне співробітництво у галузі криміналістичного документознавства є вкрай важливим та перспективним задля підвищення якості експертизи документів. Так, під час міжнародної конференції європейських експертів у галузі дослідження документів у 2017 році були обговорені перспективні напрямки розвитку досліджень матеріалів та реквізитів документів, зокрема такі, як індивідуальні особливості сканерів та можливості їх диференціації; можливості визначення давності документів, виготовлених на принтерах; сучасні не пошкоджуючі методи дослідження паперу, чорнил та тонерів принтерів, можливості їх аналізу та ідентифікації; новітні технічні засоби та програмне забезпечення для дослідження та фіксації результатів рентген-аналізу, порівняння та систематизації отриманих зображень; проекти створення нових інтернет-платформ для комунікації експертів, обміну інформацією та досвідом [18].

Вкрай актуальним є як безпосередній обмін досвідом між експертами-криміналістами у галузі документознавства, так і вивчення зарубіжного досвіду розробки та використання тих чи інших методик дослідження документів. Все це дозволить не лише виявити прогалини у досліджуваній нами галузі, а й сформулювати нові способи та методи вивчення документів та текстів, підвищити ефективність національної системи криміналістичних експертиз, збагатити вітчизняну науку новими

дослідженнями та вдосконалити кадрову політику щодо підготовки експертів-криміналістів.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження проблем криміналістичного документознавства свідчить про те, що попри велику кількість наукових досліджень у цьому напрямку та систематичне застосування правового інституту криміналістичного документознавства на практиці, залишається чимало питань, які потребують вдосконалення або, навіть, додаткового дослідження. Зокрема, залишаються остаточно невіршеними, а отже можуть стати предметом самостійних наукових пошуків, питання щодо розробки спеціального методичного забезпечення документування змісту криміналістичного дослідження, розроблення типових зразків документів, де мають фіксуватися виявлені фактичні дані, а також відобразитися результати та наслідки застосування тих чи інших дій.

Предметом криміналістичного документознавства є способи, засоби та методи дослідження документів та інформації у кримінальному провадженні з метою визначення авторів, оригінальності, особливостей виготовлення чи написання, а також інших обставин, які мають значення для розслідування та встановлення істини у справі.

Аналізуючи наукові позиції сучасних вчених, можна визначити, що система криміналістичного документознавства містить в собі криміналістичне дослідження текстів та техніко-криміналістичне дослідження документів. Також варто підкреслити, що криміналістичне документознавство як правова категорія має подвійну правову природу, адже з одного боку це система знань про документознавство, а з іншого – криміналістичної техніки.

Підсумовуючи викладене вище, вважаємо, що під криміналістичним документознавством слід розуміти галузь криміналістичної техніки, яка

вивчає поняття та зміст документів, способи їх виготовлення, практику їх використання зі злочинною метою, а також діяльність науковців, криміналістів, експертів та інших уповноважених осіб зі збирання, дослідження та оцінки документів з метою розслідування вчинених протиправних дій (злочинів або проступків) та їх попередження.

Основне призначення криміналістичного дослідження документів полягає у комплексному вивченні особливостей, способів, засобів та методів виготовлення документа, внесення в нього змін або його знищення, що має ключове криміналістичне значення.

Наголосимо, що дослідження системи криміналістичного документознавства важко переоцінити як для науки, так і для практичної діяльності у сфері криміналістики. Результати проведеного дослідження можуть бути використані для подальших наукових пошуків за даною проблематикою, для викладання навчального курсу з криміналістики у вищій школі, під час підготовки підручників та наукових посібників, методичних рекомендацій для студентів-юристів та працівників правоохоронних органів. Окремі висновки, підходи та положення, викладені у даній роботі, можуть становити інтерес для експертів-криміналістів, судово-медичних експертів та інших осіб, які працюють у сфері криміналістичних досліджень, а також можуть бути використані під час підготовки відповідних законопроектів та підзаконних нормативно-правових актів.

Література

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за листопад 2020 року // Генеральна прокуратура України : офіційний веб-сайт. URL:https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення 08.01.2021).

2. Будзієвський М.О. Етапи розвитку судово-технічної експертизи документів // Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 1. С. 238-242. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/ur_2011_1/238-242.pdf (дата звернення 08.01.2021).
3. Біленчук П.Д., Гель А.П., Салтевський М.В., Семаков Г.С. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій. К.: МАУП, 2001. 216 с.
4. Криміналістичне документознавство: Практ. посіб./ заг. ред. В. В. Бірюкова. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2007. 332 с. С. 12-13; Гонгало С.Й. Сучасний стан судової техніко-криміналістичної експертизи документів // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2010. № 2. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10hsyked.pdf> (дата звернення: 08.01.2021).
5. Воробей О.В., Мельников І.М., Волошин О.Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів: Навчально-методичний посібник. К.: Центр учбової літератури. 2008. 304 с.
6. Гулкевич З.Т. Види фактичних даних і питання оптимізації документування їх у процесі проведення слідчих (розшукових) дій // Прикарпатський юридичний вісник. Збірник наукових праць. Івано-Франківськ. 2013. Вип. 1 (3). С. 298-310.
7. Когутич І.І. Про методологічний аспект перспективи графології як галузі криміналістичного знання // Криміналістика і судова експертиза. 2018. Вип. 63 (1). С. 204-218.
8. Сабадаш В.П., Ларкін М.О. Криміналістика : навчальний посібник. Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2012. 330 с.

9. Сезонов В.С. Генезис криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки // Право і безпека. 2020. № 2 (77). С. 133-140.
10. Сокол В.Ю. Особенности криминалистической техники в Германии // Общество и право. № 4 (26). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-kriminalisticheskoy-tehniki-v-germanii/viewer> (дата звернення: 08.01.2021).
11. Шепітько В.Ю., Журавель В.А., Коновалова В.О. та ін. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / заг. ред. Шепітька В.Ю. Харків: Право. 2019. 456 с.
12. Чельшева О.В., Сотников К.И. и др. Криминалістика: учебник. СПб. 2017. 839 с. URL: <https://be5.biz/pravo/k043/index.html> (дата звернення: 08.01.2021).
13. Криміналістичне документознавство: Практ. посіб./ заг. ред. В. В. Бірюкова. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2007. 332 с.
14. Князьков А.К. Криминалістика: курс лекцій / Под ред. проф. Н.Т. Ведерникова. Томск: Изд-во «ТМЛ-Пресс». 2008. 1128 с.
15. Kelly J.S., Lindblom B.S. Scientific Examination of Questioned Documents. 2nd ed. Taylor and Francis Group. 2006.
16. Фетисенкова Н.В. Новые публикации по судебной экспертизе // Теория и практика судебной экспертизы. 2015. № 4(40). URL: [http://www.sudexpert.ru/files/tipse/2015/sudex_mag_4\(40\)15.pdf](http://www.sudexpert.ru/files/tipse/2015/sudex_mag_4(40)15.pdf) (дата звернення: 08.01.2021).
17. Хазиев Ш.Н. Судебная экспертиза и судебно-экспертные учреждения в странах Арабского мира // Теория и практика судебной экспертизы. 2014. № 1 (33). С. 110-115.
18. Международная конференция европейских экспертов в области исследования документов // Государственный комитет судебных экспертиз Республики Беларусь: официальный веб-сайт. URL:

https://sudexpert.gov.by/ru/list_news-conference-a-n.html?news_id=2508
(дата звернення: 08.01.2021).

References

1. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia po derzhavi za lystopad 2020 roku. Heneralna prokuratura Ukrainy: Ofitsiyni websait, available at: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo (Accessed 8 Jan 2021).
2. Budziievskiy M.O. (2011), Etapy rozvytku sudovo-tekhnichnoi ekspertyzy dokumentiv. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Vol. 1, pp. 238-242, available at: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/ur_2011_1/238-242.pdf (Accessed 8 Jan 2021).
3. Bilenchuk P.D., Gel A.P., Saltevsky M.V., Semakov G.S. (2001), Criminalistics (criminalistic technique): course of lectures. K.: MAUP. 216 p.
4. Kryminalistychnе dokumentoznavstvo. (2007), Zah. red. V. V. Biriukova. K. : Vyd. PALYVODA A. V. 332 p.; Honhalo S.I. (2010), Suchasnyi stan sudovoi tekhniko-kryminalistychnoi ekspertyzy dokumentiv. Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Pravo». Vol. 2, available at: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10hsyked.pdf> (Accessed 8 Jan 2021).
5. Vorobei O.V., Melnykov I.M., Voloshyn O.H. (2008), Tekhniko-kryminalistychnе doslidzhennia dokumentiv: Navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 304 p.
6. Gulkevych Z.T. (2013), Factual data kinds and their documenting optimization questions in the process of conducting investigating (detective) acts. Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk : zbirnyk naukovykh prats. Ivano-Frankivsk. Vol. 1 (3), pp. 298-310.

7. Kohutych I.I. (2018), Pro metodolohichni aspekt perspektyvy hrafolohii yak haluzi kryminalistychnoho znannia. Kryminalistyka i sudova ekspertyza. Vol. 63 (1), pp. 204-218.
8. Sabadash V.P., Larkin M.O. (2012), Kryminalistyka : navchalnyi posibnyk. Zaporizhzhia : Zaporizkyi natsionalnyi universytet. 330 p.
9. Sezonov V.S. (2020), The genesis of forensic research of documents as the branch of forensic technology. Law and Safety. Vol. 2(77), pp. 133-140.
10. Sokol V.Yu. (2019), Features of forensic technology in Germany. Society and law. Vol. 4 (26), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-kriminalisticheskoy-tehniki-v-germanii/viewer> (Accessed 8 Jan 2021).
11. Shepitko V.Iu., Zhuravel V.A., Konovalova V.O. ta in. (2019), Kryminalistyka: pidruchnyk: u 2 t. T. 1 / zah. red. Shepitka V.Iu. Kharkiv: Pravo. 456 p.
12. Chelysheva O.V, Sotnikov K.I. and others. (2017), Forensic science. St. Petersburg. 839 p, available at: <https://be5.biz/pravo/k043/index.html> (Accessed 8 Jan 2021).
13. Kryminalistychno dokumentoznavstvo. (2007), Zah. red. V. V. Biriukova. K. : Vyd. PALYVODA A. V. 332 p.
14. Knyazkov A.K. (2008), Forensic science: a course of lectures / Ed. prof. N.T. Vedernikov. Tomsk: Publishing house "TML-Press". 1128 p.
15. Kelly J.S., Lindblom B.S. (2006), Scientific Examination of Questioned Documents. 2nd ed. Taylor and Francis Group.
16. Fetisenkova N.V. (2015), New publications on forensic science. Theory and practice of forensic science. Vol. 4(40), available at: URL: [http://www.sudexpert.ru/files/tipse/2015/sudex_mag_4\(40\)15.pdf](http://www.sudexpert.ru/files/tipse/2015/sudex_mag_4(40)15.pdf) (Accessed 8 Jan 2021).

17. Khaziev Sh.N. (2014), Forensic examination and forensic institutions in the Arab world. Theory and practice of forensic science. Vol. 1 (33), pp. 110-115.
18. International Conference of European Experts in the Field of Document Research. State Forensic Expertise Committee of the Republic of Belarus: official website, available at: https://sudexpert.gov.by/ru/list_news-conference-a-n.html?news_id=2508 (Accessed 8 Jan 2021).